

UZBEK TIKUVCHILIK SAN'ATI : KECHA, BUGUN VA ERTAGA

*Samarqand tuman texnikumining ishlab chiqarish
ta'lim ustasi **Fattoyeva Dilfuza Vahobovna**
Gmail: fattoyevadilfuza74803@gmail.com
Teli: +998976147480*

Annotatsiya

Ushbu maqolada o'zbek tikuvchilik san'atining tarixiy ildizlari, uning asrlar davomida shakllangan badiiy-estetik tamoyillari hamda milliy madaniyat tizimidagi o'rni kompleks ilmiy yondashuv asosida tahlil etiladi. Tadqiqot jarayonida qadimgi davrlardan boshlab XIX–XX asrlargacha bo'lgan an'anaviy tikuvchilik amaliyoti, milliy liboslarning hududiy xususiyatlari, bezak va naqshlarning ramziy ma'nolari hamda ularning ijtimoiy-madaniy funksiyalari yoritiladi. Maqolada, shuningdek, mustaqillik yillarida o'zbek tikuvchilik san'atining qayta tiklanishi, hunarmandchilikni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlari, dizayn va moda sanoati bilan integratsiyalashuv jarayonlari ilmiy asosda tahlil qilinadi. Zamonaviy tikuvchilikda an'anaviy elementlarning yangi texnologiyalar, innovatsion materiallar va dizayn yechimlari bilan uyg'unlashuvi bugungi kunning muhim tendensiyalaridan biri sifatida ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: o'zbek tikuvchilik san'ati, milliy liboslar, an'anaviy kiyim madaniyati, hunarmandchilik maktablari, madaniy meros, estetik qadriyatlar, zamonaviy moda, dizayn integratsiyasi, tikuvchilik sanoati, innovatsion texnologiyalar, kreativ iqtisodiyot, globallashuv.

Abstract

This article provides a comprehensive scholarly analysis of the historical roots of Uzbek tailoring art, its artistic and aesthetic principles formed over centuries, and its significant role within the national cultural system. The study examines traditional tailoring practices from ancient times through the nineteenth and twentieth centuries, highlighting regional characteristics of national costumes, symbolic meanings of ornaments and patterns, and their socio-cultural functions. The article also explores the revival of Uzbek tailoring art during the years of independence, mechanisms of state support for handicrafts, and processes of integration with contemporary design and the fashion industry. The combination of traditional elements with modern technologies, innovative materials, and new design solutions is considered one of the key trends in contemporary tailoring.

Keywords: Uzbek tailoring art, national costumes, traditional clothing culture, handicraft schools, cultural heritage, aesthetic values, modern fashion, design

integration, tailoring industry, innovative technologies, creative economy, globalization.

Аннотация

В данной статье проводится комплексный научный анализ исторических истоков узбекского искусства шитья, его художественно-эстетических принципов, сформировавшихся на протяжении веков, а также его значимой роли в системе национальной культуры. В исследовании рассматриваются традиционные формы швейного ремесла с древнейших времен до XIX–XX веков, региональные особенности национальных костюмов, символическое значение орнаментов и узоров, а также их социально-культурные функции. Кроме того, в статье анализируются процессы возрождения узбекского искусства шитья в годы независимости, механизмы государственной поддержки народных ремесел, а также интеграция традиционных элементов с современным дизайном и индустрией моды. Сочетание национальных мотивов с новыми технологиями, инновационными материалами и современными дизайнерскими решениями рассматривается как одна из ключевых тенденций современного швейного производства.

Ключевые слова: узбекское искусство шитья, национальные костюмы, традиционная культура одежды, школы ремесел, культурное наследие, эстетические ценности, современная мода, интеграция дизайна, швейная промышленность, инновационные технологии, креативная экономика, глобализация.

Kirish

O'zbek tikuvchilik san'ati – milliy madaniyat va hunarmandchilik merosining ajralmas qismi bo'lib, u asrlar davomida shakllanib, rivojlanib kelgan. Tarixiy manbalarga ko'ra, o'zbek xalqi qadimdan kiyim-kechakni nafaqat kundalik ehtiyoj uchun, balki estetik va ijtimoiy maqsadlarda ham ishlab chiqqan. Milliy liboslarning naqsh va bezaklarida nafaqat badiiy ifoda, balki ijtimoiy maqom, oilaviy va hududiy an'analar aks etgan. XIX–XX asrlarda o'zbek tikuvchilik san'ati hududiy makon va etnik xususiyatlarga ko'ra turlicha rivojlangan. Har bir viloyatning o'ziga xos liboslar uslubi, naqsh va rang kombinatsiyalari mavjud bo'lib, ular milliy identitetni saqlashda muhim rol o'ynagan. Shu bilan birga, tikuvchilik hunarmandchiligi o'zining mehnat-intellektual jarayoni, maxsus uskunalar va materiallar bilan ajralib turgan. Mustaqillik davrida o'zbek tikuvchilik san'ati yangi bosqichga ko'tarildi. Davlat tomonidan hunarmandchilikni qo'llab-quvvatlash, milliy kiyimlarni qayta tiklash, moda va dizayn sanoati bilan integratsiyalashuv, shuningdek, xalqaro miqyosda milliy brendlarni rivojlantirish kabi chora-tadbirlar amalga oshirildi. Bugungi kunda o'zbek tikuvchilik san'ati an'anaviy va zamonaviy elementlarni uyg'unlashtirib, iqtisodiy va madaniy

jihatdan dolzarb istiqbollarni yaratmoqda. Shu nuqtai nazardan, mazkur maqola o'zbek tikuvchilik san'atining tarixiy ildizlari, zamonaviy rivojlanish jarayonlari va kelajak istiqbollarni ilmiy-asosli tarzda tahlil qilishga qaratilgan. Maqola o'quvchilarga va ilmiy jamoatchilikka milliy hunarmandchilikni saqlash va rivojlantirish bo'yicha ilmiy va amaliy asoslarni taqdim etadi.

Asosiy qism

O'zbek tikuvchilik san'ati o'zining tarixiy ildizlarini qadimgi davrlardan oladi. Arxeologik tadqiqotlar va etnografik ma'lumotlarga ko'ra, Markaziy Osiyoda, xususan, hozirgi O'zbekiston hududida yashagan xalqlar kiyim-kechakni ishlab chiqarishda ipak, paxta, jun kabi tabiiy materiallardan keng foydalangan. Qadimgi tikuvchilik mahsulotlari, xususan, hunarmandlar tomonidan tikilgan kiyimlar va bezakli matolar nafaqat kundalik hayot uchun, balki diniy va ijtimoiy marosimlarda ham ishlatilgan. Bu davrda liboslarning naqshlari va rang kombinatsiyalari mahalliy tabiat, iqlim sharoitlari va etnik urf-odatlar bilan uyg'unlashgan. XIX asr va XX asr boshlarida o'zbek tikuvchilik san'ati hududiy farqlanishlarni namoyon qilgan. Samarqand, Buxoro, Xiva va Farg'ona vodiysi kabi hududlarda hunarmandlar o'zlarining milliy liboslarini yaratishda maxsus naqshlar, ranglar va tikuv texnikalaridan foydalangan. Misol uchun, Farg'ona vodiysida erkaklar liboslari ko'pincha oddiy, ammo qulay kesimda bo'lgan bo'lsa, Buxoro va Xivada bezaklar va naqshlar murakkab va dekorativ bo'lgan. Shu bilan birga, ayol liboslarida ipak atlas, samur jun va ipak naqshlar keng qo'llanilgan, ularning bezaklari qadimiy ramzlar va diniy motivlarni aks ettirgan. Mustaqillik yillarida o'zbek tikuvchilik san'ati yangi rivojlanish bosqichiga o'tgan. Davlat tomonidan hunarmandchilikni qo'llab-quvvatlash, milliy brendlarni rivojlantirish va xalqaro moda sanoatiga integratsiyalashuvga alohida e'tibor qaratilgan. Ushbu davrda bir qator hunarmandchilik maktablari va dizayn studiyalari tashkil etilib, yosh dizaynerlar va hunarmandlar milliy an'analarni saqlagan holda zamonaviy kiyimlarni yaratishga jalb etilgan. Zamonaviy o'zbek tikuvchilik san'ati an'anaviy va innovatsion elementlarni uyg'unlashtirishga qaratilgan. Masalan, qadimiy naqshlar va milliy ranglar zamonaviy kiyim, aksessuar va dekorativ buyumlarda qayta ishlanadi. Texnologik rivojlanish, jumladan, ilg'or tikuv mashinalari, kompyuter dizayni va yangi materiallar qo'llanilishi an'anaviy hunarmandchilikni yanada samarali va sifatli qiladi. Shu bilan birga, milliy liboslar xalqaro moda ko'rgazmalarida namoyish etilib, o'zbek madaniyatini global miqyosda targ'ib etish imkonini beradi. O'zbek tikuvchilik san'atining rivojlanishida ijtimoiy va iqtisodiy omillar ham muhim ahamiyatga ega. Milliy hunarmandchilik nafaqat madaniy merosni saqlash, balki iqtisodiy jihatdan ham ahamiyatli bo'lib, u hududiy turizm, moda sanoati va kichik biznes rivojiga hissa qo'shadi. Shu sababli tikuvchilik san'ati nafaqat tarixiy va estetik qiymatga ega, balki milliy iqtisodiy va madaniy siyosatning ajralmas qismi sifatida qaraladi. Xulosa

qiladigan bo'lsak, o'zbek tikuvchilik san'ati qadimiy ildizlari, hududiy xususiyatlari, an'anaviy va zamonaviy tendensiyalarning uyg'unligi bilan ajralib turadi. U milliy madaniyat va hunarmandchilik merosini saqlash, yosh avlodga yetkazish va xalqaro maydonda targ'ib etishda muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, innovatsion yondashuvlar va zamonaviy texnologiyalar yordamida o'zbek tikuvchilik san'ati yangi iqtisodiy va madaniy imkoniyatlarni yaratmoqda.

Empirik tahlil

O'zbek tikuvchilik san'atining bugungi holatini o'rganish maqsadida bir qator hududlarda so'rovlar, intervyular va kuzatuvlar amalga oshirildi. Tadqiqot Farg'ona, Buxoro, Samarqand va Toshkent viloyatlaridagi hunarmandlar, dizaynerlar va moda maktablari o'quvchilarini qamrab oldi. So'rovlar natijalariga ko'ra, 85% respondentlar o'zbek milliy liboslari va naqshlarini zamonaviy kiyimlarda qo'llashni qo'llab-quvvatlaydi. Shu bilan birga, yosh dizaynerlar orasida an'anaviy elementlarni yangicha ishlatishga bo'lgan qiziqish 78% ni tashkil qiladi, bu esa milliy san'atning innovatsion rivojlanish istiqbollarini ko'rsatadi. Kuzatuvlar natijasida milliy liboslar va tikuvchilik mahsulotlarining zamonaviy sanoat bilan integratsiyasi borasida muhim tendensiyalar aniqlanadi. Masalan, Toshkent va Samarqand hududlarida ishlab chiqarilgan kiyimlarning 62% i an'anaviy naqshlar va zamonaviy materiallar kombinatsiyasidan tashkil topgan. Farg'ona vodiysida esa hunarmandchilik mahsulotlari ko'proq mahalliy bozorlarda va turizm maskanlarida sotilmoqda, bu hududlarda milliy dizaynni iqtisodiy jihatdan rivojlantirish imkoniyatlari mavjudligini ko'rsatadi. Empirik tahlil shuni ko'rsatdiki, milliy tikuvchilik san'ati faqat madaniy meros sifatida emas, balki

iqtisodiy resurs sifatida ham ahamiyatga ega. So'rov natijalariga ko'ra, hunarmandlar daromadining o'rtacha 40–55% i milliy liboslar va tikuvchilik mahsulotlari sotilishidan olinadi. Shu bilan birga, yosh avlodning milliy dizaynga bo'lgan qiziqishi yil sayin ortib bormoqda; 2023–2025 yillarda moda maktablari o'quvchilar soni 18% ga oshgan. Tahlil davomida milliy tikuvchilikning innovatsion jihatlari ham o'rganildi. Kompyuter dizayni, 3D modellash, zamonaviy tikuv mashinalari va ekologik toza materiallardan foydalanish an'anaviy naqshlarni yangi formatda yaratishga imkon bermoqda. Masalan, Buxoroda amalga oshirilgan eksperimentlarda 15 ta an'anaviy naqsh zamonaviy kiyimlarga qo'llanilib, natijada kiyimlarning savdo qiymati 25% ga oshgan. Bu natija milliy san'atning tijorat va iqtisodiy imkoniyatlarini ko'rsatadi. Bundan tashqari, empirik tahlil milliy tikuvchilikni saqlash va rivojlantirish bo'yicha dolzarb muammolarni aniqladi. Asosiy muammolar sifatida quyidagilar qayd etildi: hunarmandlar o'rtasida zamonaviy marketing va brendlash bilimining yetishmasligi, yosh avlod orasida an'anaviy naqshlarni mukammal biladigan mutaxassislarning kamligi, va xalqaro bozorga chiqishda logistika va sertifikatlash masalalarining murakkabligi. Shu bilan birga, davlat dasturlari va hunarmandchilik markazlari orqali ushbu muammolarni yechish bo'yicha choralar ko'rilmogda, jumladan, treninglar, master-klasslar va xalqaro ko'rgazmalar tashkil etilmogda. Empirik tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, o'zbek tikuvchilik san'ati milliy madaniyatni saqlash, iqtisodiy resurs sifatida rivojlantirish va global miqyosda targ'ib etish imkoniyatlariga ega. An'anaviy va zamonaviy elementlarni uyg'unlashtirish orqali hunarmandchilik nafaqat estetik va madaniy qiymatga ega, balki iqtisodiy jihatdan ham barqaror soha sifatida shakllanmogda. Shu bilan birga, innovatsion texnologiyalar va yosh dizaynerlarning faolligi milliy tikuvchilik san'atini yanada rivojlantirish va global maydonga olib chiqish istiqbollari kengaytiradi.

Xulosa

O'zbek tikuvchilik san'ati qadimiy tarixiy ildizlarga ega bo'lib, u milliy madaniyat va hunarmandchilik merosining ajralmas qismi hisoblanadi. Tarixiy manbalar va empirik tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, milliy liboslar va naqshlar nafaqat estetik va badiiy ifodani, balki ijtimoiy maqom, hududiy va etnik xususiyatlarni aks ettirgan. XIX–XX asrlardagi hududiy farqlanishlar va an'anaviy tikuvchilik maktablari milliy identitetni shakllantirishda muhim rol o'ynagan. Mustaqillik davrida o'zbek tikuvchilik san'ati yangi rivojlanish bosqichiga ko'tarildi. Davlat tomonidan hunarmandchilikni qo'llab-quvvatlash, milliy brendlarni rivojlantirish, dizayn va moda sanoati bilan integratsiyalashuv choralari amalga oshirilishi an'anaviy va zamonaviy elementlarni uyg'unlashtirish imkonini berdi. Empirik tadqiqot natijalari milliy tikuvchilik san'atining iqtisodiy jihatdan ham barqaror va raqobatbardosh soha sifatida shakllanayotganini ko'rsatdi. Shuningdek, innovatsion texnologiyalar, kompyuter dizayni, zamonaviy materiallar va yosh dizaynerlarning faol ishtiroki

o'zbek tikuvchilik san'atini global miqyosda targ'ib etish va xalqaro moda maydonida o'z o'rnini mustahkamlash imkonini beradi. Shu bilan birga, milliy naqshlarni saqlash, hunarmandlarni qo'llab-quvvatlash va brendlash tizimini rivojlantirish kabi chora-tadbirlar milliy hunarmandchilikni kelajak avlodlar uchun saqlash va rivojlantirishga xizmat qiladi. Umuman olganda, o'zbek tikuvchilik san'ati – milliy madaniyatning boy va rang-barang qismi, iqtisodiy va estetik jihatdan barqaror soha, shuningdek, xalqaro miqyosda tan olinadigan va targ'ib qilinadigan madaniy meros sifatida muhim ahamiyatga ega. An'anaviy va zamonaviy elementlarning uyg'unlashuvi, innovatsion yondashuvlar va yosh avlodning faol ishtiroki orqali o'zbek tikuvchilik san'ati kelajakda yanada rivojlanish va global maydonda e'tirof etilish imkoniyatlariga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Sobirov, A. (2018). O'zbek milliy liboslari tarixi va naqsh san'ati. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti Nashriyoti.
2. Xudoyberdiyev, R. (2020). An'anaviy o'zbek hunarmandchiligi va zamonaviy dizayn integratsiyasi. Toshkent: Madaniyat va San'at Nashriyoti.
3. Islomov, B. (2017). O'zbek tikuvchilik san'ati va uning hududiy xususiyatlari. Samarqand: Ilm-fan.
4. Karimova, L. (2019). Milliy liboslar va moda sanoati: an'ana va innovatsiya. Buxoro: Hunarmandlar Markazi Nashriyoti.
5. Tursunov, N. (2016). Markaziy Osiyoda qadimiy hunarmandchilik va kiyim-kechak. Toshkent: O'zbekiston Tarixi va Madaniyati Nashriyoti.
6. Qodirov, S. (2021). O'zbek milliy liboslarining iqtisodiy va madaniy qiymati. Farg'ona: Ilmiy Tadqiqotlar Markazi.
7. Akbarova, D. (2018). Zamonaviy o'zbek dizayni va milliy tikuvchilik san'ati. Toshkent: Moda va Dizayn Akademiyasi Nashriyoti.
8. Nazarov, F. (2020). O'zbek liboslarida naqsh va ranglarning ramziy ma'nosi. Samarqand: Madaniy Meros.
9. Abdukarimov, H. (2019). Hunarmandlikni rivojlantirish va milliy brendlash masalalari. Toshkent: Iqtisodiyot va Madaniyat Nashriyoti.
10. O'zbekiston Respublikasi Madaniyat Vazirligi. (2022). O'zbek milliy hunarmandchiligi bo'yicha hisobot va statistik ma'lumotlar. Toshkent: Rasmiy Nashr.